

Երեսնամյա այսպես

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՍԻԱՃՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՇԱՐԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

Հունիսի 15

Իրաքի հայոց թեմի նորընտիր առաջնորդին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Իրաքի հայոց թեմի նորընտիր առաջնորդ Տ. Օշական վրդ. Գյուլգյուլյանին, թեմի կենտրոնական վարչության ատենապետ Մելքոն Մելքոնյանին եւ Իրաքի Բասրա քաղաքի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու ատենապետ Խաժակ Վարդանյանին:

Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր օրհնությունն ու բարեմաղթանքները փոխանցեց հայր սուրբին՝ շնորհավորելով առաջնորդ ընտրվելու կապակցությամբ:

տարի մեծ իրենց ինքնությամբ եւ ծաղկեցնելով հայ համայնքը՝ իրենց օգտակար ծառայությունը բերեն ազգին, հայրենիքին ու եկեղեցուն:

Իրաքահայոց թեմի կենտրոնական վարչության ատենապետ տիար Մելքոն Մելքոնյանն Իրաքի հավատավոր հայորդիների անունից ուրախություն հայտնեց թեմակալ առաջնորդի ընտրության առիթով՝ ընդգծելով, որ հայր Օշականն իր նվիրյալ ծառայության շնորհիվ սիրված է հայ համայնքից եւ վայելում է ամենքի վստահությունը:

Զրույցի ընթացքում Իրաքի հայոց թեմի առաջնորդն իր որդիական սերն ու

նի եւ Արցախի առջեւ ծառացած մարտահրավերների եւ չլուծված անվտանգային խնդիրների մասին: Նորին Սրբությունը նաեւ անդրադարձավ Դադիվանքին, որի հոգեւոր գործունեությունը հնարավոր

եղավ շարունակել շնորհիվ Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Կիրիլ Պատրիարքի միջնորդական ջանքերի եւ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի անմիջական հոգածության:

Հունիսի 17

Եւս գլխավոր քարտուղարին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղար Մարիա Պեյչիմովիչ Բուրիչին եւ նրա գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ Եվրոպայի խորհրդում ՀՀ մշտական ներկայացուցիչ Արման Խաչատրյանի:

տնտեսական ու հումանիտար չլուծված խնդիրներ: Նորին Սրբությունը նկատեց, որ մեծ յայտերն ամրապնդում ու զորացնում են համագործակցությունը Եւս եւ Հայաստանի միջեւ՝ նպաստելով նաեւ առկա մարտահրավերների հաղթահարմանը:

Անդրադառնալով 44-օրյա պատերազմին եւ դրա հետեւանքներին, Ադրբեջանում միջեւ օրս պահվող ռազմագերիներին ու հոգեւոր-մշակութային ժառանգության պահպանության խնդիրներին՝ Հայոց Հոգևորական Սրբազան Կաթողիկոսն արժեքների ոչնչացման քաղաքականության մասին, որի հետեւանքով դեռեւս 1998–2005 թթ. Ադրբեջանում եւ Նախիջևանի ինքնավար Հանրապետությունում քանդվեց ու փոշիացվեց հայկական քրիստոնեական հնագույն մշակույթի շուրջ յոթ հազար պատմական հուշարձան՝ խաչքարեր, եկեղեցիներ ու պաշտամունքային այլ շինություններ:

Խոսելով տարածաշրջանում խաղաղության եւ կայունության հաստատման կարեւորության մասին՝ Վեհափառ Հայրապետը տարակուսանք հայտնեց հարեւան երկրների կողմից շարունակ հնչող սպառնալիքների եւ ռազմատենչ հայտարարությունների մթնոլորտում պարտադրվող խաղաղության հնարավորության առնչությամբ: ➔ էջ 2

Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդգծեց, որ Եւս գլխավոր քարտուղարի այցը Հայաստան տեղի է ունենում մեր ժողովրդի համար դժվարին իրավիճակում, երբ երկրի առջեւ ծառացած են հետպատերազմյան բազմաթիվ մարտահրավերներ՝ անվտանգային հարցեր, սոցիալական,

խոսելով իրաքահայ համայնքի կյանքում առկա խնդիրների եւ մարտահրավերների մասին՝ Վեհափառ Հայրապետը համոզմունք հայտնեց, որ աջակից ունենալով հոգեւոր դասին, կենտրոնական վարչությանը, հավատավոր հայորդյաց՝ հնարավոր կլինի դրանք հաղթահարել եւ ազգային-եկեղեցական կյանքը վերընթացի մեջ պահել: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կարեւորեց, որ հովվական խնամքի ներքո մեր ժողովրդի զավակներն ապրեն ազգային-հոգեւոր արժեքներով, հավա-

երախտագիտությունը հայտնեց Հայոց Հոգևորական իր նկատմամբ մշտապես ցուցաբերված հայրական խնամքի եւ վստահության համար՝ հավաստիացնելով, որ իր ողջ ուժերն ու կարողությունները կներդնի եւ կծառայի ի պայծառություն Իրաքի հայոց թեմի եւ ի բարօրություն հավատավոր ժողովրդի:

Վերջում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն Աստծու գորակցությունը մաղթեց Օշական վարդապետին իր առաջնորդական առաքելության մեջ:

Հունիսի 16

Բառնաուլի եւ Ալթայի միտրոպոլիտ Սերգիյին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հյուրընկալեց Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու Բառնաուլի եւ Ալթայի միտրոպոլիտ Նորին Սրբազանություն Սերգիյ Իվանովիչի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ Բառնաուլի Ս. Հռիփսիմե եկեղեցու հոգեւոր հովիվ Ս. Մաշտոց քին. Հակոբյանի:

Ուրախություն հայտնելով միտրոպոլիտ Սերգիյի՝ Հայաստան եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին ուխտավորաբար այցելելու առիթով՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գոհունակությամբ անդրադարձավ երկու եկեղեցիների եւ ժողովուրդների միջեւ ձեւավորված դարավոր եղբայրական հարաբերություններին ու փոխգործակցությանը:

Իր հերթին Բառնաուլի եւ Ալթայի միտրոպոլիտը շնորհակալություն հայտնեց Նորին Սրբությանը Հայաստան իր այցելությանն աջակցելու համար՝ ընդգծելով, որ եզակի հնարավորություն է ընձեռվել հաղորդակցվելու քրիստոնեական հնագույն երկրներից մեկի սրբավայրերին ու հոգեւոր արժեքներին: Նորին Սրբազանությունն Ամենայն Հայոց Հայրապետին ներկայացրեց նաեւ Ալթայի շրջանում հայ համայնքի՝ Մաշտոց քահանայի հետ ձեւավորած սերտ համագործակցությունը, անդրադարձավ հայորդիների կարեւոր ներդրմանը շրջանի զարգացման գործում:

Հանդիպմանը խոսվեց աշխարհաքաղաքական բարդ իրավիճակի, Հայաստան-

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

Եւ գլխավոր քարտուղարին

էջ 1

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հույս հատնեց, որ բարեկամ երկրները, միջազգային հանրությունն ու Եվրոպայի խորհուրդը հստակ կեցվածք կդրսեւորեն մտահոգիչ այս խնդիրների վերաբերյալ եւ քայլեր կձեռնարկեն տարածաշրջանն ապակայունացնող նման երեւոյթների զսպման, Արցախի ժողովրդի ազատ, անկախ ու անվտանգ կյանքի ապահովման ուղղությամբ: Վեհափառ Հայրապետը նաեւ անդրադարձ կատարեց հակամարտության ընթացքում եւ հետպատերազմյան շրջանում եկեղեցու գործադրած ջանքերին, ի մասնավոր՝ տարածաշրջանի հոգեւոր առաջնորդների հանդիպումներին:

Իր հերթին տիկին Մարիա Պեյչինովիչ Բուրիչը հաստատեց, որ Վեհափառ Հայ-

րապետի մատնանշած խնդիրները եւս-ի ուշադրության կենտրոնում են: Վերջինս հատկապէս կարեւորեց սահմանների անվտանգության, գերիների վերադարձման, հոգեւոր-մշակութային ժառանգության պահպանման եւ Արցախի ժողովրդի անվտանգության առաջնահերթությունները: Եւ գլխավոր քարտուղարն ընդգծեց, որ իր հիմնական նպատակն է երկխոսության եւ փոխըմբռնման միջոցով ժողովուրդների ու պետությունների միջեւ հաստատել տեսական խաղաղություն եւ վերացնել առկա հակամարտությունները: Տիկին Մարիա Պեյչինովիչ Բուրիչը կարեւոր նկատեց նաեւ մշակութային ու կրոնական երկխոսությունը՝ ողջունելով տարածաշրջանում խաղաղության եւ կայունության հաստատմանն ուղղված Մայր Աթոռի ջանքերը:

Հունիսի 23

Արցախի պետնախարարին եւ ՄԻՊ-ին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Արցախի պետնախարար Արտակ Բեգլարյանին եւ ԱՀ ՄԻՊ Գեղամ Ստեփանյանին՝ ուղեկցությամբ Արցախի թեմի առաջնորդ Վրթանես եպս. Աբրահամյանի:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Արցախի պետնախարարը բնարկեցին ներկա պայմաններում արցախահայության առջեւ ծառացած մարտահրավերները եւ 44-օրյա պատերազմի հետեւանքների հաղթահարմանն ուղղված քայլերը: Այս առումով կարեւորվեց համազգային ներուժի եւ ջանքերի մեկտեղումը՝ ի զորակցություն Արցախի ժողովրդի:

Զրույցի ընթացքում անդրադարձ կատարվեց նաեւ Արցախի պատմամշակութային եւ հոգեւոր ժառանգության պահպանության հարցերին, Արցախ-Սփյուռք կապերին: Վեհափառ Հայրապետն իր գնահատանքը բերեց Արցախի իշխանություններին՝ եկեղեցու

նկատմամբ դրսեւորած հոգատար վերաբերմունքի համար: Հանդիպման ավարտին պրն. Բեգլարյանը շնորհակալություն հայտնեց Նորին Սրբությանը՝ պատերազմի ընթացքում եւ հետպատերազմյան շրջանում Մայր Աթոռի եւ նրա աշխարհասփյուռ թեմերի՝ Արցախին բերած զորակցության համար:

Հունիսի 27

ՀՀ-ում Սիրիայի Նորանշանակ դեսպանին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանի Հանրապետությունում Սիրիայի Արաբական Հանրապետության նորանշանակ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Նորա Արիսյանին:

Նորին Սրբությունը, իր օրհնությունն ու շնորհավորանքը բերելով տիկին դեսպանին մշակման առիթով, մաղթեց արդյունավետ առաքելություն ի նպաստ երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամական հարաբերությունների եւ գործակցության շարունակական ամրապնդման: Վեհափառ Հայրապետը գոհունակությամբ անդրադարձավ հայ-սիրիական պատմական կապերին՝ ընդգծելով Սիրիայի հայ համայնքի կարեւոր դերակատարությունը դրանց զորացման գործում:

Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն անդրադարձ կատարեց Սիրիայում ահաբեկչական գործողություններին, նաեւ՝ Արցախում 44-օրյա պատերազմի հետեւանքով արձանագրված ցավալի կորուստներին ու պատճառված ավերածություններին՝ վստահություն հայտնելով, որ

երկու բարեկամ ժողովուրդները լավատեսության ոգով ու զորեղ հավատքով կհաղթահարեն իրենց առջեւ ծառացած մարտահրավերները:

Նորին Սրբությունը նաեւ իր երախտագիտությունը հայտնեց Սիրիայի իշխանություններին՝ հայ համայնքի նկատմամբ ցուցաբերվող հոգատար վերաբերմունքի համար:

Դեսպան Նորա Արիսյանն իր հերթին Հայոց Հովվապետին ներկայացրեց Սիրիայում հակամարտության հետեւանքով հայ համայնքի առջեւ ծառացած դժվարությունները՝ հաստատելով, որ Սիրիայի իշխանություններն ամեն ջանք ի գործ են դնում հայ համայնքի կացությունը բարելավելու ուղղությամբ: Տիկին դեսպանը Սիրիայի առկա մարտահրավերների հաղթահարման գործում կարեւորեց նաեւ սիրիահայ համայնքի դերը, որը մշտապես մեն հարգանք է վայելել երկրում:

Հանդիպման ավարտին Ամենայն Հայոց Հայրապետը դեսպանին մաղթեց արդյունավոր գործունեություն ի զորացումն հայ-սիրիական հարաբերությունների:

Հունիսի 30

ՀՀ-ում Իսրայելի Նորանշանակ դեսպանին

Հայ իրավաբանական միության պատվիրակությանը

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ԱՄՆ-ում գործող Հայ իրավաբանական միության նախագահ Լյուսի Վարպետյանի գլխավորած պատվիրակությանը:

Շնորհակալություն հայտնելով ընդունելության համար՝ տիկին Վարպետյանը Նորին Սրբությանը տեղեկացրեց, որ կազմակերպության նպատակն է միջազգային տարբեր հարթակներում պաշտպանել հայ ժողովրդի եւ արցախահայության իրավունքներն ու շահերը, ինչպես նաեւ հետամուտ լինել Ադրբեջանի վերահսկողության տակ անցած տարածքներում հայկական հոգեւոր-մշակութային ժառանգության պահպանմանը:

Հանդիպմանը Վեհափառ Հայրապետն իր գնահատանքը հայտնեց միության անդամներին՝ միջազգային տարբեր կառույց-

ներում հայ ժողովրդի շահերը պաշտպանելու ուղղությամբ ներդրած ջանքերի համար: Նորին Սրբությունն անդրադարձ կատարեց արցախյան 44-օրյա պատերազմին ու դրա հետեւանքներին, գերիների վերադարձման խնդրին, Ադրբեջանի կողմից տարվող հայատյաց քաղաքականությանը, Արցախի ժողովրդի անվտանգության, հայկական հոգեւոր-մշակութային ժառանգության պահպանության հարցերին՝ դրանց լուծման գործում կարեւոր նկատելի միջազգային հանրության աջակցությունը:

Զրույցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը պատասխանեց նաեւ հյուրերի հարցերին, որոնք առնչվում են հայկական հոգեւոր արժեքների պահպանության ուղղությամբ Մայր Աթոռի կողմից ձեռնարկվող քայլերին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանի Հանրապետությունում Իսրայելի Պետության նորանշանակ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Յոել Լիոնին (նստավայրը՝ ք. Երուսաղեմ):

Հանդիպմանը ներկա էր նաեւ ՀՀ-ում Իսրայելի պատվո իշուպատոս Աշոտ Շախնուրայանը:

Շնորհավորելով դեսպանին պաշտոնն ստանձնելու առթիվ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր բարեմաղթանքները բերեց վերջինիս:

Զրույցի ընթացքում անդրադառնալով երկու ժողովուրդների պատմական առնչակցություններին ու ընդհանրություններին՝ Նորին Սրբությունը ցավով խոսեց անցյալ դարում երկու ժողովուրդներին պատուհասած ողբերգությունների՝ Հոլոքոստի ու Հա-

յոց ցեղասպանության մասին, ինչպես նաեւ անդրադարձ կատարեց Սփյուռքում երկու ժողովուրդների զավակների միջեւ ձեւավորված բարեկամական հարաբերությանը:

Իր հերթին դեսպան Յոել Լիոնին կարեւորեց երկխոսության շնորհիվ երկու երկրների միջեւ փոխգործակցության եւ բարեկամական հարաբերությունների խորացումը:

Զրուցակիցները մտքեր փոխանակեցին նաեւ պատերազմի հետեւանքով Ադրբեջանի վերահսկողության տակ անցած տարածքներում հայկական հոգեւոր-մշակութային ժառանգության պահպանության եւ դրանց յուրացման քաղաքականության առնչությամբ:

Հանդիպման ավարտին Ամենայն Հայոց Հայրապետն արդյունավոր առաքելություն մաղթեց դեսպանին:

Մայր Աթոռում Տեղի ունեցավ Շահապետի հանձնման արարողություն

Նունիսի 15-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ճայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ տեղի ունեցավ շքանշանների հանձնման հանդիսավոր արարողություն:

Եթ գիտական, կրթական ու հասարակական ձեր երկարամյա գործունեության մեջ: Այսօր առիթ ունենք անդրադառնալու, որ երկար տարիներ ղեկավարելով Երեւանի պետական համալսարանի արեւելագիտության ֆակուլտետը՝ Դուք գովարժան

պաշտոնը՝ Ձեր կարողություններն ի սպաս բերելով մեր պատմական կոթողների պահպանության ու վերականգնման ազգամեր գործին:

Ձեր վաստակը հարստացրել էք մաեւ քաղաքաշինական ոլորտում ստեղծագործական բեղուն գործունեությամբ՝ հեղինակելով Հայաստանի տարբեր բնակավայրերի բարեկարգման, շենքերի կառուցման եւ պատմամշակութային միջավայրի պահպանության նախագծեր, ի շարս որոնց՝ Էջմիածին քաղաքի կենտրոնի կառուցապատման եւ բարեկարգման նախագիծը: Ձեր նախագծով կյանքի կոչվեց մաեւ Տաթևի վանական համալիրի՝ եկեղեցիների եւ կից շինությունների վերականգնման եւ բարեգործման նախաձեռնությունը, որով մոր շունչ ստացավ միջնադարյան վանքը՝ որպես հոջակավոր ուխտատեղի մեր հավատացյալների եւ Հայաստան այցելող հյուրերի համար:

Գնահատանքով ենք անդրադառնում մաեւ, որ Դուք երկար տարիներ դասավանդում եք ճարտարապետության եւ շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանում՝ կրթօջախի սաներին փոխանցելով Ձեր բազմափորձ գիտելիքներն ու վարպետությունը:

Կոնդակների ընթերցումից հետո Ամենայն Հայոց Հայրապետը Հայ Եկեղեցու շքանշաններով զարդարեց մեծարյալների կուրծքը՝ վերստին բերելով նրանց հայրապետական իր օրհնությունն ու բարեմաղթանքները:

Պարգևաբաշխության առիթով իրենց սրտի խոսքն ասացին մաեւ շնորհընկալները՝ բարձր գնահատանքի ու պարգևի համար երախտագիտություն հայտնելով Հայոց Հայրապետին:

Միջոցառումն ամփոփվեց Նորին Սրբության օրհնության խոսքով եւ Պահպանիչ աղոթքով:

թյան նախագահի՝ հատուկ հանձնարարություններով գլխավոր խորհրդական տիար Ռուդիկ Հյունունցին:

Արարողությունը բացվեց Տերունական աղոթքով, ապա միջոցառման մասնակիցներին ողջունեց Մայր Աթոռի դիվանատան ներկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի տնօրեն Տ. Պարույր ավագ քին. Ավետիսյանը՝ հրավիրելով Արցախի թեմի առաջնորդին ընթերցելու տիար Ռուդիկ Հյունունցին ուղղված հայրապետական սրբատառ կոնդակը, որում մասնավորաբար նշված էր. «Մեծարգո պրն. Հյունունց, Արցախյան շարժման առաջին տարիներից ի վեր Դուք տարբեր հանձնառություններով բարի ավանդ եք բերում Արցախի առաջընթացին ու բարգավաճմանը՝ հետպատերազմական այս ծանր ժամանակաշրջանում անվազ նախաձեռնություններ ջանքերն ի նպաստ առկա դժվարությունների հաղթահարման եւ Արցախում բնակյալ Մեր զավակների անվտանգ ու ապահով կյանքի:

Գոհունակություն է Մեզ համար անդրադառնալ, որ մեր Սուրբ Եկեղեցին Արցախում իր առաքելության իրականացման գործում ունի Ձեր հետեւողական աջակցությունն ու զորակցությունը: Դուք Արցախի թեմի վերաբացման ակունքներում եք եւ նախընթաց ավելի քան երեք տասնամյակի ընթացքում գովարժան ջանքեր եք ներդրել ի նպաստ արցախահայության հոգեւոր կյանքի կազմակերպման: Հատկապես գնահատարժան է Ձեր ավանդը Մարտակերտի Սուրբ Կարապետ եկեղեցու վերանորոգության եւ վերաբացման գործում, որի նվիրական կամարների ներքո քրիստոսասեր մեր ժողովուրդը ճաշակում է Տիրոջ կենարար Մարմինն ու Արյունը եւ շնորհընկալը դառնում սուրբ խորանից բաշխվող օրհնության: Մենք փառք ենք մատուցում ամենախնամ Բարձրյալին, որ հավատավոր Մեր զավակները շարունակում են իրենց եկեղեցանվեր իրագործումներով առավել զորացնել ու պայծառացնել Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին»:

Կոնդակի ընթերցումից հետո Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հայ Եկեղեցու բարձրագույն շքանշանով զարդարեց մեծա-

Նորին Սրբությունը Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու «Սուրբ Սահակ — Սուրբ Մեսրոպ» պատվո բարձր շքանշան շնորհեց բանասիրական գիտ. թեկնածու, պրոֆեսոր, արեւելագետ Գուրգեն Մելիքյանին եւ վաստակավոր ճարտարապետ Արտյոմ Գրիգորյանին՝ ի գնահատություն հայ ժողովրդին եւ հայրենիքին մատուցած բազմարդյուն ծառայությունների:

Արարողությունը բացվեց Տերունական աղոթքով, ապա երեկոյթի մասնակիցներին ողջունեց Մայր Աթոռի դիվանատան ներկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի տնօրեն Տ. Պարույր ավագ քին. Ավետիսյանը:

Մեծարյալների գովարժան ծառայություններին ու վաստակաշատ գործունեությանն անդրադարձան ԵՊՀ արեւելագիտության ֆակուլտետի ղեկան պատմական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ռուբեն Մելքոնյանը եւ ճարտարապետության դոկտոր, պրոֆեսոր Դավիթ Քերթմեջյանը:

Այնուհետեւ «Էջ Միածինն ի Հօրե» շարականի երգեցողության ներքո բերվեցին հայրապետական սրբատառ կոնդակներն ու շքանշանները:

ԵՊՀ աստվածաբանության ֆակուլտետի ղեկան եւ Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցու հոգեւոր տեսուչ Անուշավան Եպս. Ժամկոչյանն ընթերցեց տիար Գուրգեն Մելիքյանին ուղղված կոնդակը, որում մասնավորաբար նշված է. «Տիրոջ կամքով առիթ ենք ունեցել անձնապես ճանաչելու հավատավոր հայորդու եւ քաջատեղյակ ենք մեր ժողովրդի կյանքում Ձեր մեծ վաստակին: Ծնվելով եւ հասակ առնելով հայ կյանքի ավանդույթներով հարուստ իրանահայ համայնքում՝ Դուք Ձեր հոգում կրում եք ազգասեր ու հայրենասեր ոգի եւ անկեղծ նվիրում հանդէպ հարազատ ժողովուրդը, որն ամբողջապես արտահայտել

ավանդ եք բերել մեր երկրում արեւելագիտության զարգացման եւ երիտասարդ մասնագետների պատրաստության գործին: Իբրեւ դասախոս եւ ամբիոնի վարիչ՝ Դուք հոգաձու նվիրումով Ձեր սաների հոգիներում խնամել եւ զորացրել եք սերը հանդէպ գիտության լուսավոր աշխարհը: Անցած տասնամյակներին մաեւ հեղինակել եք գիտական բազմաթիվ աշխատություններ, կատարել թարգմանություններ՝ արժանանալով գիտական բարձր կոչումների ու պարգևների:

Արցախյան հերոսամարտի տարիներին Դուք, անսալով Ձեր հոգու կանչին, միացաք մեր ժողովրդի ինքնապաշտպանական պայքարին՝ հանուն Արցախում բնակվող հայորդիների ազատ ու անկախ ապրելու իրավունքի: Ձեզ պես արիասիրտ հայորդիների խիզախումի ու անձնագոհությունների շնորհիվ մեր նորոյա պատմությունը զարդարված է հաղթական փառավոր էջերով, որոնք սերնդեսերունդ պիտի խանդավառեն մեր ժողովրդին: Արցախին Ձեր ծառայությունները Դուք շարունակեցիք մաեւ հրադադարի պայմաններում՝ հիմնելով հիմնադրամ՝ հաջակցություն Քաշաթաղի շրջանի բազմազավակ ընտանիքների»:

Մայր Աթոռի լուսարարապետ Մուշեղ Եպս. Բաբայանն ընթերցեց տիար Արտյոմ Գրիգորյանին ուղղված հայրապետական կոնդակը, որում մասնավորաբար ասված է. «Ամբողջացնելով Ձեր մասնագիտական կրթությունը Երեւանի եւ Մոսկվայի ճարտարապետական բարձրագույն ուսումնական հատատություններում՝ Դուք տասնամյակներ շարունակ նախաձեռնադիր գործունեություն ծավալեցիք Պատմության եւ մշակույթի հուշարձանների պահպանության գործակալությունում, որտեղ ստանձնեցիք տարբեր հանձնառություններ, ապա մաեւ գործակալության պետի պատասխանատու

Հայրենիքին, արցախահայությանը մատուցած ծառայությունների, հայրենամարտի, եկեղեցասեր ու ազգաշահ իրագործումների համար Նորին Սրբությունը, Արցախի թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Վրթանես Եպս. Արախանյանի միջնորդությամբ, Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու «Սուրբ Ներսես Շնորհալի» պատվո բարձր շքանշան շնորհեց Արցախի Հանրապետու-

րյալի կուրծքը՝ վերստին բերելով նրան հայրապետական իր օրհնությունն ու բարեմաղթանքները:

Պարգևաբաշխության առիթով իր սրտի խոսքն ասաց մաեւ շնորհընկալը՝ բարձր գնահատանքի ու պարգևի համար երախտագիտություն հայտնելով Հայոց Հայրապետին:

Միջոցառումն ամփոփվեց Նորին Սրբության օրհնության խոսքով:

Սուրբ Հովհաննես Կարառեսի մասունքը օտարվել է Շողակաթի վանք

Նունիսի 16-ին Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին նշեց Սուրբ Հովհաննես Կարառեսի եւ Սուրբ Աթանասիոսի եպիսկոպոսի տոնը, որը նաեւ Էջմիածնի Սուրբ Շողակաթ վանքի ուխտի օրն է:

Սուրբ Հովհաննես Սկրտչի մասունքը ամփոփող խաչ-մասունքարանն առավոտյան Մայր Աթոռից Սուրբ Շողակաթ վանք տարվեց եկեղեցականների հանդիսավոր թափուրով: Թափուրը մինչեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի կամար գլխավորեց Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ մեծագույն սրբի մասունքարանով օրհնելով բարեպաշտ ժողովրդին: Այնուհետեւ սրբազան մասունքը կրեցին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի լուսարարապետ Ս. Մուշեղ եպս. Բաբայանը եւ Մայր Աթոռի եկեղեցական հայեցակարգային բաժնի տնօրեն Ս. Վազգեն եպս. Միրզախանյանը:

Սուրբ Շողակաթ վանքի առջեւ թափուրը դիմավորեցին բազմաթիվ ուխտավորներ՝ Մայր Աթոռի վանորդից տեսուչ Ս. Արտակ եպս. Տիգրանյանի գլխավորությամբ:

Տոնի կապակցությամբ վանքում մատուցվեց Սուրբ Պատարագ: Պատարագին էր Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքության միաբան Ս. Հարություն վրդ. Տամատյանը:

Հայր սուրբը, իր քարոզում անդրադառնալով տոնի խորհրդին, կոչ արեց հավա-

տացյալներին՝ իբրեւ փրկության լույսի՝ փարվել Հայ Եկեղեցուն, Մայր Աթոռին, Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի Հայրապետի օրինակով

լինել Ավետարանի քարոզիչներ, քրիստոնեության ջատագովներ, ավետարանական սրբությունները պահպանողներ ու մշտա-

պես հայցել Ս. Հովհաննես Կարառեսի եւ Ս. Աթանասիոսի եպիսկոպոսի բարեխոսությունը հայոց ազգի եւ հայրենիքի համար:

Նշվեց Կաթողիկե Սուրբ Էջմիածնի տոնը

Նունիսի 19-ին Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին նշեց Կաթողիկե Սուրբ Էջմիածնի տոնը:

Բերկրաշատ օրվա առիթով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանությունը, Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գլխավորությամբ, Պատարագի սրբազան արարողությանը մասնակցեց Սուրբ Գայանե վանքում: Պատարագին էր Մայր Աթոռի լուսարարապետ Ս. Մուշեղ եպս. Բաբայանը:

Սուրբ Պատարագին ներկա էին Մայր Աթոռի տարբեր կառույցներում պաշտոնավարող եպիսկոպոսներ, հայաստանյան թեմերի առաջնորդներ եւ բազմաթիվ ուխտավոր հայորդիներ:

Սրբազան հայրը, անդրադառնալով տոնի խորհրդին, ընդգծեց, որ այս սուրբ եկեղեցու կամարների ներքո մեկտեղված հավատավոր ժողովուրդն այստեղ է, որպեսզի Սուրբ Էջմիածնով զորանա, վկայի իր հավատքի զորության մասին, նորոգի իր սուրբ հայրերի կապած ուխտը Քրիստոսի հետ ու հաստատի հավատարմությունն առ Միածնաէջ Սուրբ Աթոռն Ամենայն Հայոց:

«Մեր ազգն իր հայացքն ուղղեց դեպի Միածինը, եւ Միածինն իջավ եւ ուռածը նշեց վայրը, որտեղ պետք է վեր խոյանա

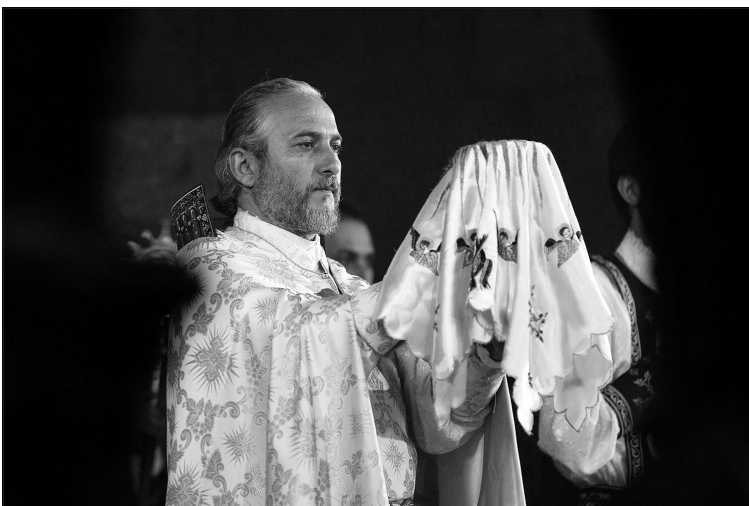
հնությամբ, տեսական սկզբնավորությամբ, հայ ժողովրդի կյանքում ունեցած ազգային-եկեղեցական ու մշակութային պատմական դերով հայ ժողովրդի ամենամոլորական համազգային ուխտավայրն է Մայր տաճարը: Նրա յուրաքանչյուր քարը մեր սուրբ

նի վրա հեղված արյամբ հավերժացել են հայ ժողովրդի մտքի, հոգու, սրտի, ձեռքի շնորհների գեղեցկությունն ու քաղցրությունը: Մեր նախնիներն ի գին իրենց կյանքի ազգային հպարտության ամենամաքուր զգացմունքներով աչքի լույսի պես պահել

եկեղեցին ու հայրենիքը, կյանք տալ վասն հավատո եւ հայրենյաց:

Մայր Աթոռի լուսարարապետն իր քարոզում նաեւ հաստատեց. «Էջմիածնին ու Լուսավորչի Սուրբ Աջին կապվելով է, որ հայը մնաց հայ, շարունակեց արարել եւ բիրիական Արարատի ստորոտին հաղթանակ տոնելով՝ վերստեղծեց իր առաջին հանրապետությունը, որի հետնորդներն ենք մենք: Ամերկբա է, որ այսօր կանք Սուրբ Էջմիածնով: Անսասան է Էջմիածինը, անսասան է ազգը հայոց: Արդ, ազգովի գլուխ խոնարհենք այս միակ, համազգային, հավիտենական եւ հավերժական սուրբ հաստատության վեհության առաջ: Փառք տանք Աստծուն, որ այսօր էլ Հայ Եկեղեցին շարունակում է դեպի հավիտենականություն ուղղորդող իր աստվածահիմն առաքելությունը ճիշտ նույն կերպ եւ նույն վայրում, ինչպիսին էր չորրորդ դարում»:

Վերջում Մուշեղ սրբազանը մաղթեց, որ հավատավոր ժողովրդի սրտից բխած աղոթքը լսելի լինի Աստծուն՝ երկար կյանք պարգեւելով Հայոց Հայրապետին, եւ Քրիստոս անսասանության մեջ պահի իր իսկ հիմնած Մայր Աթոռը, որպեսզի խաղաղության ու բյուր օրհնությունների ներքո շարունակեն ապրել հայոց ազգը եւ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին:

իր աղոթքի տունը, ուր հաստատվեց քահանայապետական աթոռը, որտեղից դարեր շարունակ հավատացյալ հայի սիրտը, հայի ստեղծագործ միտքը, հայի ազնիվ ու զորավոր կամքը սնվում եւ ամրանում են:

Տեսիլքով ծնունդ առավ 1719-ամյա Սուրբ Էջմիածինը եւ առաքելապատիվ հայրապետի ու բարեպաշտ արքայի ջանքերով քարեղեն մարմին զգեցավ: Պատկառելի

հավատքի վկան է, որով հյուսվել է մեր պատմությունը, որի վրա հաստատվել է մեր ազգը: Լուռ թվացող քարերը կենդանի են ու խոսում են մեզ հետ դարերի խորքից, իսկ մեր աղոթքներն էլ լսում են, որպեսզի գալիք դարերին պատմեն:

Սրբավայրերի, պատմական խաչքարերի մի աշխարհ է մեր հայրենիքը, որտեղ յուրաքանչյուր կտոր հողի, քարի, ժա-

ու պահպանել են Սուրբ Էջմիածինը՝ որպես նշխար, որպես նվիրական մասունք, որպես աղբյուր լույսի եւ հույսի, որպես տեսիլք լուսավոր գալիքի»,- ասաց Մուշեղ եպիսկոպոսը՝ հորդորելով հավատացյալ հայորդիներին ամերկյուղ ու զորավոր կամքով պահել մեզ համընկած այս սրբազան ավանդը եւ ուխտել հավատարիմ մնալ նրա պատգամին՝ սիրել զԱստված, սիրել Մայր

Սուրբ Պատարագի ավարտին Ամենայն Հայոց Հայրապետի հանդիսապետությամբ կատարվեց Սուրբ Էջմիածնի մաղթանք:

Ներկա հավատացյալ ժողովուրդը եւ եկեղեցականաց դասն աղոթք բարձրացրին առ Աստված Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի շենացման, պայծառության, անսասանության եւ նրա սրբազան առաքելության հատկությունների համար:

Տեղի ունեցավ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի 2021–2022 ուսումնական տարվա փակումը

Նունիսի 30-ին, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի ունեցավ ճեմարանի՝ 2021–2022 ուսումնական տարվա փակման հանդիսությունը:

Միջոցառումը բացվեց միասնական՝ Տեղումական աղոթքով, որից հետո հնչեցին ՀՀ եւ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի օրհներգերը:

Ներկաներին իր ողջույնի խոսքը հղեց Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի տեսուչ

ցյալում պահպանել եւ դրա վրա գուրգուրացել են մեր հերոսական ու փառապանծ նախնիները: Ծեմարանը, ճեմարանական կրթությունն ու կյանքը, ճեմարանում դասավանդելու բարձր եւ պատասխանատու առաքելությունը նրանք շատ հաճախ ընկալել են որպես աղոթասացություն, սաղմոսասացություն, սրբազան գործ», – մշեց հայր Շահեն՝ հավելելով, որ ճեմարանում ուսանելն ու դասավանդելը հարատեւ, սրբազան ու համբերատար գործընթաց է՝ լի ամենատարբեր դժվարություններով, հաճախ հուսահատական պահերով, բայց

քելության, դարբնոցները մեր Սուրբ Եկեղեցու լուսավոր ապագայի, երաշխավոր կաճառները նրա սրբազան ժառանգության: Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանը՝ իբրեւ մայր կրթարան, շուրջ մեկ ու կես դար սրբազան առաքելություն է իրականացնում ազգային-եկեղեցական մեր կյանքում: Այս հաստատությանն է վստահված հավատավոր, մվիրյալ, ծառայասեր հայ հոգեւորականի կերտումը, ազգամեր հոգեւոր առաջնորդների դաստիարակությունը», – ասաց Նորին Սրբությունը եւ հավելեց, որ հայրենիքի ու Եկեղեցու առջեւ ծառացած նորո-

Անդրադառնալով մերօրյա հոգեւոր հովիվների առաքելությանը՝ Վեհափառ Հայրապետն ի մասնավորի ընդգծեց. «Եկեղեցական այսօր պետք է լինի Աստծու պատվիրանների օրհնակելի իրագործողը, սփոփողը որդեկորույս ընտանիքի, օգնականը կեղծ արժեքներից շփոթահար երիտասարդի, աջակիցը կարիքի մեջ գտնվողի, քաջալերողը վհատված զինվորի եւ հոգեւոր խորհրդատուն, հարկ եղած դեպքում՝ նաեւ հանդիմանողը հասարակական-քաղաքական կյանքում անարդարության դրսևորումների, որպեսզի նորոգվի ու բարելավվի կյանքը»:

Դիմելով ճեմարանի դասախոսական անձնակազմին՝ Նորին Սրբությունը թելադրեց, որ հոգեւորականների նոր սերունդ պատրաստելու ճանապարհին ջանադիր աշխատանքով գիտելիքներ եւ իմացություն մատուցելու հետ մեկտեղ շարունակեն սաներին կոփել ու ձեռավորել հոգեւոր նկարագրով եւ ազգային գիտակցությամբ, ոգեշնչեն եկեղեցական մեծ գործիչների օրինակով՝ զորացնելով նրանց հոգիներում հավատն առ Աստված, մվիրումը Հայ Եկեղեցուն եւ սերն առ ազգն ու հայրենին:

Ամավերջյան փակման հանդիսության առիթով Գարեգին Երկրորդ Հայրապետն իր գնահատանքը հայտնեց տեսչական անձնակազմին ու նրանց զորավիգ սպասավորների՝ մաղթելով, որ Տիրոջ օրհնությամբ առավել արդյունավորվի նրանց պատասխանատու ծառայությունը:

Նորին Սրբությունը նաեւ իր բարեմաղթանքն ու օրհնությունը բերեց ճեմարանի սաներին՝ աղոթելով, որ բարին Աստված ուսումնառության ընթացքում առավել լուսավորի նրանց միտքն ու հոգին եւ հաստատուն պահի հոգեւոր կոչման ու նախաձեռնողի՝ ծառայամվիրումի մեջ:

«Մեծ է Մեր սպասումը ձեզանից, սիրելի՛ ճեմարանականներ: Գործունեության ընդարձակ անդաստան կա, ուր կարիքն ունենք բազում մվիրյալ ու նախաձեռնողի նոր մշակների», – մշեց Հայոց Հայրապետը՝ մաղթելով, որ Տիրոջ օրհնությամբ հոգեւոր կրթական հաստատությունների հունձը միշտ բարեբեր եւ առատ լինի հայ ժողովրդի հոգեւոր-ազգային կյանքի պայծառության համար:

Հանդիսությունը եզրափակվեց Նորին Սրբության Պահպանիչ աղոթքով:

2021–2022 ուսումնական տարում ճեմարանն ավարտեց 24 սան:

Տ. Շահեն Ծ. Վրդ. Ամանյանը: Հայր սուրբը, շնորհակալություն հայտնելով Վեհափառ Հայրապետին ճեմարանի եւ ճեմարանի սաների հանդեպ մշտական ու հետեւողական հայրական խնամքի եւ հոգածության, ինչպես նաեւ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի եւ Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր դպրանոցի, Քահանայից պատրաստման լսարանի տեսչական անձնակազմերին եւ դասախոսներին կատարված կարեւոր աշխատանքի ու ներդրման համար, ընդգծեց, որ ճեմարանի ամավերջյան հանդիսությունը յուրահատուկ եւ ավանդաբար փոխանցված մի ձեւ է՝ ամփոփելու անցնող տարվա ձեռքբերումները եւ հույսի վճռական աչքերով մայելու եկող ուսումնական տարվա հեռանկարներին ու հնարավորություններին:

«Փառք երկնավոր Տիրոջը, որ այսօր կարող ենք արձանագրել, ճեմարանն անցնող ուս. տարվա ընթացքում հաղթահարեց բոլոր դժվարությունները՝ վերագտնելով իր բնական ընթացքը: Դարերով ամրագրված ու բազում վայրկվերումներով անցած, հոգեւոր համակեցության եւ դաստիարակության վրա հենված ճեմարանական կրթության շարունակականությունը լավագույն երաշխիքն է քահանայական սուրբ կոչման հասունացման համար: Այդ փորձառությունը, որպես հոգեւոր ապրումնի եւ գիտելիքի օրհնակելի համադրում, ան-

այդ երկար գործընթացը պսակվում է հոգեւորական դառնալու եւ հոգեւորական դաստիարակելու հաստատուն պատրաստականությամբ, Փրկչին, Նրա հիմնածեղեցուն եւ ազգին ծառայելու անմնացորդ մվիրումի գիտակցումով:

Այնուհետեւ հոգեւոր ու ազգային երգերի կատարումներով հանդես եկավ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի երգչախումբը: Ծեմարանի 5-րդ լսարանի սան Սեյրամ սրկ. Վահրադյանն ասումընթեց Կոստան Զարյանի «Մեր Հայրենիքը» բանաստեղծությունը: Ուսանողության ամուսնից խոսք ասաց ավարտական՝ 6-րդ լսարանի սան Նարեկ սրկ. Գասպարյանը:

Հանդիսության ընթացքում կատարվեց նաեւ մվիրաբաշխություն: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռամբ ուսման մեջ բարձր առաջադիմության եւ կարգապահության համար պարգևների արժանացան Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի, Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր դպրանոցի եւ Քահանայից պատրաստման լսարանի ուսանողները:

Ցերեկույթի վերջում ներկաներին իր հայրական պատգամն ու օրհնությունը բերեց նաեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

«Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հոգեւոր-կրթական բարձրագույն հաստատությունները սնուցող անոթներն են Հայոց Եկեղեցու հոգեփրկչական առա-

յոյա մարտահրավերները պահանջում են, որ Հայ Եկեղեցու հոգեւոր սպասավորները գործեն առկա հրամայականներին համարժեք եւ կիրառեն ժամանակի ընծայած բոլոր միջոցները՝ բազմադրյուն դարձնելու Եկեղեցու տերունապատվեր առաքելությունը:

Նորին Սրբությունը կարեւոր նկատեց ազգային-քրիստոնեական արժեհամակարգի ամրապնդումը եւ ազգային, հայեցի կրթության առավել զորացումը:

«Այս ամենն ուղեգծում է նաեւ, թե հոգեփրկչական առաքելության ծիրից ներս ինչպիսին պետք է լինի Հայոց Եկեղեցու հովվական ծառայությունն առաջիկա տարիներին: Այս համատեքստում կարեւոր է մեր հոգեւոր-կրթական հաստատությունների դերակատարությունը՝ իրավիճակի պահանջներին համարժեք հոգեւորականների պատրաստության գործում: Հատկապես առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի հովվական, հոգեխնամ եւ քարոզչական առաքելության հմտությունների զարգացմանը, նախաձեռնողական ոգուն, կազմակերպչական ունակություններին, որպեսզի հոգեւորականաց հոգեշահ ծառայությամբ զորանան մեր ժողովրդի արժեքային ընկալումները, ազգային գիտակցությունը եւ պատասխանատվությունն ու լավատեսությունը վաղվա օրվա նկատմամբ», – ընդգծեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Լրատվական նյութերը՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
տեղեկատվական համակարգի

Օրիորդաց առաջին դպրոցները Հայ եկեղեցու կուսանոցների հովանու ներքո

19-րդ դարի առաջին կեսին գրաճանաչ հայուհիները խիստ սակավաթիվ էին: Այս շրջանում օրիորդաց կանոնավոր դպրոցներ դեռևս չկային, իսկ առաջին նման դպրոցները պետք է հիմնվեին տարիներ անց միայն:

Միջնադարյան հայկական ձեռագրերում հաճախ կարելի է հանդիպել շնորհալի գրչուհիների անունների, որոնք ընդօրինակել ու ծաղկել են բազմաթիվ ձեռագրեր եւ այսօր էլ իրենց գրչության արվեստով հիացնում են մեզ՝ ժամանակակիցներին: Սակայն, ընդհանուր առմամբ, հայ իրականության մեջ նրանք եզակի կանայք էին, հիմնականում՝ Հայ եկեղեցու միանձնուհիներ:

Հայոց գրերին հասու էին նաեւ 19-րդ դարում գործող Նոր Զուղայի, Շուշիի, Թիֆլիսի հայ եկեղեցու կուսանոցների միանձնուհիները, որոնք իրենց կյանքն անցկացնում էին աղոթքով ու սուրբ գրերի ընթերցանությամբ:

Մի շարք աղբյուրներ փաստում են, որ հիշյալ կուսանոցների միաբանուհիներն զբաղվել են նաեւ աղջիկների կրթությամբ, իսկ 19-րդ դարի երկրորդ կեսերին այս կուսանոցների հովանու ներքո բացվել են նաեւ օրիորդաց դպրոցներ: Անդրադառնալով դրանցից մի քանիսին:

Այսպես՝ Շուշիում, երբ դեռևս չկային օրիորդաց դպրոցներ, հարուստ ընտանիքների աղջիկներին գրաճանաչության դասեր էին տալիս Շուշիի Կուսանաց անապատի միաբանուհիները:

Նման մի վկայության ենք հանդիպում նաեւ ժամանակին Շուշիում լույս տեսնող «Հայկական աշխարհ»-ի համարներից մեկում. «Օրիորդների համար ամենեւին ուսումնարան չկայ: Հայկական եկեղեցիներից մինը կուսաստան է, որտեղ հաւաքվում են մայրապետի մօտ 20-ի չափ օրիորդներ

եւ սովորում են հայերէն կարդալ եւ գրել» («Հայկական աշխարհ», 1874 (1–2), Շուշի, էջ 39):

Կուսանոցի սանուհիներից հիշատակելի է շուշեցի Մարգարիտ Ալեքսանյանը՝ ժամանակի ուսյալ կանանցից մեկը, որի ձեռագիր Ավետարանը պահվում է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում: Ինչպես վկայում է Մ. Ալեքսանյանի կենսագիրը, նա գրաճանաչ էր դարձել Շուշիի կուսանոցի միաբանուհի Եղիսաբեթ Սարգսյանի դպրոցում, որի մասին նույն կենսագիրը գրում է. «Աքեր Եղիսաբեթի դպրոցը ժամանակի խալիֆայական դպրոցներից մեկն է եղել. մի հողի կտորի տակ հաւաքուած 10–15 օրիորդներ, որոնք ծնկաչոք սերտում են այբբենարան, սաղմոս, կտակարան» («Տարագ», 1891 (22), Թիֆլիս, էջ 323):

Ալեհայտ է, որ այս ամենը դեռևս հեռու էր կանոնավոր օրիորդաց դպրոց կոչվելուց: Առաջին կանոնավոր օրիորդաց դպրոցը, որ բացվել է կուսանոցի հովանու ներքո, Նոր Զուղայի Ս. Կատարինյան դպրոցն էր՝ հիմնված 1858 թվականին՝ Ս. Կատարինե կուսանոցում:

Հակառակ աղջիկների կրթության համդեպ տեղացիների խիստ բացասական վերաբերմունքին, դեռևս 1831 թվականին Նոր Զուղայում ուսուցչությամբ զբաղվող Մեսրոպ Թադևոսյանը եւս փորձել էր ջուղայեցի աղջիկներին գրաճանաչ դարձնել, որոնք, ըստ նրա, «երեւոյցանէին զանձիս կարի տենչաւոր ուսման եւ ուշիմս» (Դիւան Մեսրոպ Դ. Թադևոսյանի, խմբ.՝ Մեսրոպ Եպս. Աշճեան, Նոր Զուղա, 1979, էջ 112):

Ս. Թադևոսյանն իր օրագրություններում հիշատակում է անգամ իր առաջին աշակերտուհուն՝ Շուշանին, որն արդեն կարողանում էր գրել սեփական անունը: Սակայն Ս. Թադևոսյանը ցավով է հայտնում նաեւ, թե ինչպես «բարբարոսական

սովորոյթ տեղոյս (որ զամենայն ծաղրալիս իբր ի պարկէշտութիւն համարի օրիորդաց) չներէր նոցա ըստ բաւականին ընտելանալ իմումս դաստիարակութեան.... Մեծ տարաբաղդութիւն ազգիս մերոյ այս է, զի պառաւունք երկրիս, չգիտեն յորմէ՞ դէւէ դաստիարակեալ, ասեն, թէ չէ օրէն օրիորդաց ընթեռնով գիրս, զի որ ընթեռնուցու ոք, ասեն, փութով այրիանալ: Ո՛վ յետին տգիտութիւն....» (Դիւան Մեսրոպ Դ. Թադևոսյանի, էջ 112): ➔ էջ 7

Արդվի գյուղի պատմաճարտարապետական նշանավոր հուշարձանները

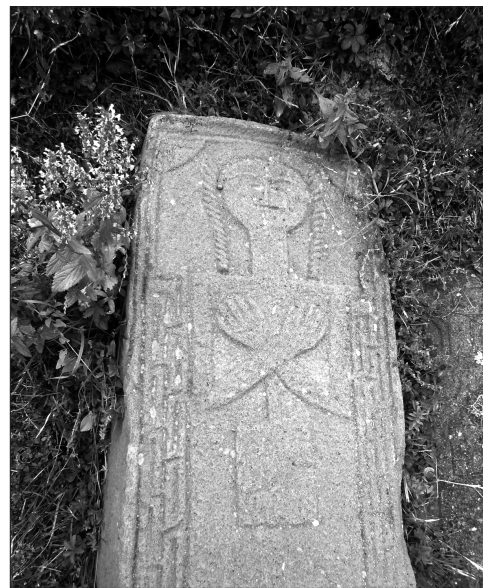
Սկիզբը՝ թիվ 11

Նայտնի է, որ կյանքի վերջին տարիներին Ս. Հովհաննես Գ Օձնեցին (717–728 թթ.) մեկուսացել է հայրենի Օձնու գյուղում, զբաղվել ուսուցչությամբ, աղոթել եւ ճգնել: Հայոց եկեղեցու սրբաբնույթ քահանայապետի մասին կյանքի այս շրջանում հիշատակ են բազմաթիվ հրաշապատում ավանդազրույցներ: Ավանդազրույցներից մեկի համաձայն՝ երբ սուրբն աղոթում էր, երկու սարսափելի վիշապներ են հարձակվում այն վայրի վրա, որը սրբակենցաղ ճգնավորի մենաստանն էր: Հովհան Օձնեցու սպասավորը տեսնում, զարհուրում է եւ աղաղակ բարձրացնելով՝ դիմում է սրբի օգնությանը: Սուրբը խաչակնքում է նրանց դիմաց՝ ասելով. «Քանի դառնաք, պորտիցդ ջրու գնա»: Օձերն անմիջապես քարանում են ու մինչեւ

այսօր կան (Արդվի գյուղի նշանավոր «Օձի պորտ» սրբավայրը): Քարացած վիշապներից մեկի պորտից ջուր է բխում, որը բուժում է սրբի բարեխոսությանն ապավինող ամեն օձախարի: Սրբավայրն ուխտատեղի է եղել նաեւ անգավակ կանանց համար: Այստեղ ուխտի են եկել բոլորտները, տարբեր հիվանդություններով տառապող մարդիկ: Աղբյուրի ջրի մեջ աղ են լցրել, տվել հիվանդ անասուններին, որպեսզի բուժվեն:

* * *

Ս. Հովհան Օձնեցին ամբարտավան ու չարագործ բյուզանդացիներին հալածում է, արտաքսում Հայոց երկրից: Նրանք փախչում են Հայաստանից, սակայն Ս. Հովհան Օձնեցին գերի է վերցնում հունաց պատրիարքին, մի կաթսա ջուր է եռացնում եւ ասում նրան. «Սպառնացել էիր ինձ եռաց-

րած ջրի մեջ գցել, ես այդ չեմ անի, միայն պահանջում եմ, որ այս խաչը ձգես ջրի մեջ ու հանես»: Պատրիարքը հրաժարվում է, իսկ Ս. Հովհան Օձնեցին խաչակնքում է կաթսան եւ անվնաս հանում խաչը եռացող ջրից: Այդ հրաշքով սուրբն ապացուցում է հայոց հավատքի ճշմարտացիությունն ու զորությունը: Հրաշքը տեսնելով՝ պատրիարքը փորձում է ինքն էլ կրկնել ու ձեռքը ջուրն է մտցնում, ապա իսկույն դուրս է քաշում, սակայն ձեռքն արդեն խաշվել էր: Ս. Հովհան Օձնեցին ասում է. «Այդքանը քեզ բավական է իբրեւ պատիժ»: Ասում է եւ ազատ արձակում պատրիարքին, որի հետ մի հույն վարդապետ էլ է լինում: Երբ վերջինս տեսնում է այս հրաշքը, թողնում է պատրիարքին եւ գալիս է Ս. Հովհան Օձնեցու հետ ճգնելու: Այժմ էլ նրա վանքի հարավային կողմում հունական տապանագրով մի գե-

րեզման կա: Ասում են, թե դա պատրիարքից հեռացած եւ Ս. Հովհան Օձնեցու հետ ճգնած հույն վարդապետի գերեզմանն է:

* * *

Սրբերին բնորոշ է բժշկելու կարողությունը: Ս. Հովհան Օձնեցուն վերագրվող բուժման միջոցները բազմազան են: Դրանք, ըստ բնույթի, կարելի է բաժանել երկու ձեւի՝ անձամբ կամ անմիջականորեն ու միջնորդված: Առաջիններից են ձեռքով դիպչելը, աղոթելը: Ս. Հովհաննես Օձնեցուն վերագրվող հիվանդությունների բուժման երկրորդ ձեւը կատարվում է առանց սրբի անմիջական մասնակցության՝ սոսկ իր անվանն առնչվող հողի ու ջրի եւ աղոթքների միջոցով:

Հովհան Օձնեցու գերեզմանի հողը տեղացիները եւ ուխտավորները լցնում էին ջրի մեջ ու խմում կամ դնում ցավող տեղի վրա: Այն կոչվում է խնոթուն:

Օձի խայթոցից ազատվելու համար էլ օձ տեսնելիս ասում են. «Կորի՛ր, անիծյալ, կապված լինես սուրբ Հովհան Օձնեցու առաջին անմահ պատարագին»:

Ս. Հովհան Օձնեցու անվանն էին առնչվում ժամանակին Լոռիում տարածված հետեյալ սովորույթները. լոռեցի նորապսակները, եթե նույնիսկ պսակադրությունը ոչ թե Արդվիի Ս. Հովհաննես վանքում էր կատարվում, այլ մեկ ուրիշ եկեղեցում, նախ գնում էին համբուրելու Ս. Հովհան Օձնեցու գերեզմանը: Չատկի Կանաչ կիրակի օրն էլ Լոռի-Մելիքյան ամբողջ տոհմը մշում էր Ս. Հովհան Օձնեցու տունը, իրենց դրամական միջոցներով հասարակական մատաղ էին անում, պատարագ մատուցում ու հոգեհանգիստ կատարում Ս. Հովհան Օձնեցու գերեզմանի վրա:

Արման ՄԱՆՈՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու

Ս. Ներսես Շնորհալու ստեղծագործությունների մանկավարժական բնույթը

«Վիպասանութիւն պոեմը»՝ որպէս հայ ժողովրդի պատմության դասագիրք

Սկիզբը՝ թիվ 9—11

Ս. Ներսես Շնորհալին Տրդատին համեմատում է Կոնստանդնուպոլսի հռոմեացու հետ, որը ցլամարտում հռչակված մարտիկ է եղել՝ Տրդատին նրանից ավելի քաջ ու ճարպիկ համարելով։ Տրդատը նաեւ համարվում է մոր Յերակլես, եւ սկսվում է առասպելական ուժի տեր հերոսի սխրագործությունների թվարկումը։ Կրկեսային մենամարտերի մասնակից Տրդատը հաղթում է զույգ ցլերին, ձեռքով կանգնեցնում է ձիերի կառքը, լողալով անցնում է գետը՝ իր հետ տանելով զենքերը, մագլցելով անցնում է բարձր պարսպի վրայով եւ խոտի դեզերը ձեռքով մետում պարսպի մյուս կողմը։ Սիւս թէ ինչպէս է Լիկիանոսը Տրդատին ներկայացնում կայսերը՝ վերջինիս առաջարկելով Տրդատին ուղարկել գործերի արքայի դեմ մենամարտելու (էջ 67)։

Դիցազնական մանկան դիպեալ
3Արշակունւոյ զարմէ սերեալ,
2Գործդ այդ դիւրաւ մա վճարեալ,
Որպէս հողմոյ գխոյն հոսեալ։

Տրդատի վերջին եւ ամենամշանավոր քաջագործությունն օտար հողում գոթերի արքայի հետ մենամարտն է։ Գոթերի արքային հաղթելուց եւ մրան կայսեր առաջ շղթայակապ տանելուց հետո Տրդատը

թագ է ստանում արքայից ու վերադառնում Յայաստան՝ վերականգնելու հոր գահը։ Ս. Ներսես Շնորհալին հետեւողականորեն ցույց է տվել՝ ուժն ու քաջությունն են տանում պետականության վերականգնման։

Իր ուժով ու քաջությամբ հայտնի հաջորդ արքան Վարազդատն է։ Ս. Ներսես Շնորհալին մրան համեմատում է Տրդատի հետ, անվանում մոր Աբիլես (էջ 93)։

Ձի մինչ մանում յելլադա լեալ,
Առիծս յորունս կոտորեալ,
Այլ եւ զհինգ այր քաջացեալ
Ի յիրեաց վերայ սպանեալ։
Եւ այլ բազումս արիացեալ...

Բացասական կերպարները բնութագրվում են իրենց ոչ բարի գործերով, վատ համբավով, որոնց համար անխուսափելի է պատիժը։ Սա բխում էր ոչ միայն քրիստոնեական բարոյախոսությունից, այլ նաեւ նպատակ ուներ օրինակի միջոցով մարդկանց հեռու պահելու ման մեղքեր գործելուց։ Ս. Ներսես Շնորհալին Արտավազդի մասին նախատինքով է խոսում՝ նշելով, որ բարի գործով աչքի չի ընկել, դեռ հակառակը (էջ 49—50)։

Այլ գորովայն մեծարեալ,
Մինչ ի վախճան խենեշացեալ,
Եւ նախատինք նախմեացն եղեալ։

Բայց ման վարք ու գործելակերպ ունե-

ցողն անպայման պատժվում է Աստծու կողմից (էջ 55)։

Ում բարկութիւն Տեառն հասեալ,
Եւ չարաչար մա սատակեալ։

Նույն բացասական վերաբերմունքն է նաեւ Աբգարի քրոջ որդու՝ Սանատրուկի հանդեպ. սա եւս իր պատիժն ստանում է Բարդուղիմեոս առաքյալին եւ հարազատ քրոջը՝ Ոգուհուն, սպանելու համար։

Արշակունի արքաների (Խոսրով Կոտակ, Տիրան, Արշակ, Պապ) եւ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի տոհմի կաթողիկոսների (Հուսիկ, Ներսես Մեծ) հարաբերությունները, մրանց բնութագրերը Ս. Ներսես Շնորհալին տալիս է հետեւելով Ոսկեդարի պատմիչներին։ Արշակունի բոլոր արքաներն ստանում են իրենց արժանի պատիժը՝ արատավոր, դատապարտելի գործունեության, կաթողիկոսների սպանության համար։

Պոեմում առանցքային մշակակություն ունի հոգեւոր գործիչների կերպարների կերտումը։ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի շնորհիվ «...ի խաւարէ մեզ լոյս ծագեալ»։ Մեծ խանդադատանքով, հիացումով է Յայոց եկեղեցու հայրը խոսում Ներսես Մեծի կյանքի ու բարեփոխումների մասին (էջ 87)։

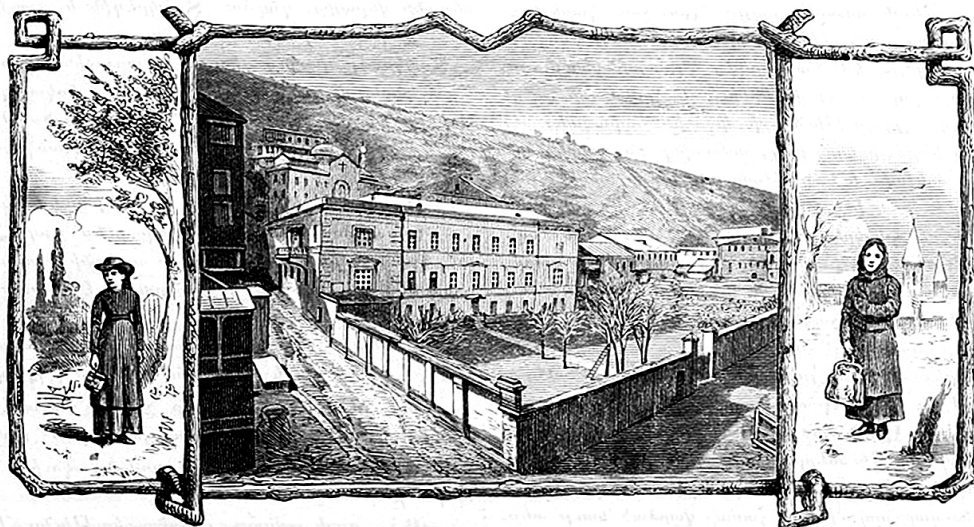
Վարդաբն սուրբ, հոգւով մաքրեալ
Եւ համարով իմաստնացեալ...

Ներսես Մեծի մահվամբ չի ավարտվում

մրա կերպարի նկարագրությունը։ Մահից առաջ մա գուշակել էր այն աղետները, որ գալու էին հայոց ազգի գլխին. կործանվելու էր Արշակունիների գահը, երկիրը նվաճվելու էր օտար ազգերի կողմից, ավերվելու էին եկեղեցիները։ «Գալու էր, սակայն, անհավատներին հաղթելու ժամանակը, խաղաղվելու էր աշխարհը, վերականգնվելու էր թագավորությունը։» էջ 8

Օրիորդաց առաջին դպրոցները Հայ եկեղեցու կուսանոցների հովանու ներքո

← էջ 6

Ս. Թադիսիանից շուրջ քառորդ դար հետո եւս աղջիկների կրթությունը Նոր Ջուղայում առանձնապես չէր խրախուսվում՝ շարունակելով համարվել իբրեւ անպարկեշտություն։

Այսուհանդերձ, Պարսկա-Յոնկաստանի թեմակալ առաջնորդ Թադեոս արք. Բեկնազարյանը, չափազանց կարեւորելով աղջիկների կրթությունը, որոշում է օրիորդաց դպրոց բացել Նոր Ջուղայի Ս. Կատարինե կուսանոցում։ Իր նախաձեռնության մասին նա հայտնում է Ջավայում բնակվող նախկին ջուղայեցի մեծահարուստ գործարար Մանուկ Յորդանյանյանին եւ ստանում նրա համաձայնությունը։ Վերջինս ստանձնում է ոչ միայն դպրոցի կառուցման, այլ նաեւ դպրոցի պահպանման հետագա ծախսերը՝ այդ նպատակով ապահովելով տարեկան 50—60 թուման կայուն դրամագլուխ։

Ենթադրելի է, որ օրիորդաց դպրոցը կուսանոցի հովանու ներքո հիմնելու գաղափարն ամենեւին էլ պատահական չի եղել։

Ավելորդ չէ նշել, որ ժամանակին այս կուսանոցի միանձնուհիների թվում եղել են շնորհալի գրչուհիներ։ Գրաճանաչ էին նաեւ կուսանոցի միանձնուհիները։ Եվ իզուր չէ, որ նույն Ս. Թադիսիանը որոշել էր իր

վախճանից հետո անձնական գրադարանից Սաղմոսագրքեր կտակել կուսանոցի բոլոր 16 կույսերին (Դիւան Մեսրոպ Դ Թադիսիանի, էջ 365—366)։

Թադեոս արքեպիսկոպոսի մտայնությունը թերեւս այն էր, որ կուսանոցի բարեպաշտ ու գրաճանաչ միանձնուհիներն իրենց իսկ վարքով կարող էին վստահություն ներշնչել հետադեմ հասարակությանը՝ կոտրելով եղած մախապաշարունները։

Եվ իրապես, բազմաթիվ դեմեր բախելուց հետո կուսանոցի Սանդուխտ մայրապետը հաջողում է հավաքագրել դպրոցի առաջին 28 աշակերտուհիներին։ Դպրոցի կառուցումը եւս շատ չի ուշանում։ Այն իր դռներն է բացում 1858 թվականի օգոստոսին Ս. Կատարինե կուսանոցի պատերից ներս՝ դառնալով հայ օրիորդաց դպրոցների առաջնեկը՝ Պարսկաստանում եւ Կովկասում։

Թե ինչ ուսումնական ծրագրով են ացկացվել դասերը, եւ ովքեր են եղել առաջին ուսուցիչները, դժվար է ասել։ Սակայն կարելի է ենթադրել, որ աղջիկներին գրաճանաչ դարձնելու գործում մեծ է եղել նաեւ կույսերի ավանդը։

Ս. Կատարինյանը, իբրեւ օրիորդաց դպրոց, կուսանոցի տարածքում գործել է երկար տարիներ։ Իսկ 1900 թվականին, երբ

աղջիկների դպրոցը տեղափոխվել է վանքից դուրս կառուցված մի մոր շենք, կուսանոցում հիմնվել է բարեգործական մեկ այլ կառույց՝ Ս. Կատարինյան արհեստանոցը, որտեղ կույսերի հսկողության ներքո 20—25 աղջիկ զբաղվել է գորգագործությամբ։

Յայ իրականության մեջ Ս. Կատարինյան դպրոցը միակը չէ, որ գործել է կուսանաց վանքի հովանու ներքո։

Նման մեկ այլ օրիորդաց դպրոց է գործել նաեւ Թիֆլիսի Ստեփանոս կուսանոցի հովանու ներքո։ Այն Մարիամյան-Յովնանյան ուսումնարանն էր, որտեղ կրթություն են ստացել որբ ու չքավոր ընտանիքների աղջիկները։ Դպրոցի բարերարը թիֆլիսահայ Ստեփան Յովնանյանն էր։

19-րդ դարի երկրորդ կեսին բնակվելով կուսանոցին կից առանձնատանը եւ ականատեսը լինելով կույսերի մաքրակենցաղ վարքի՝ Ստ. Յովնանյանի կիցը Մարիամ Յովնանյանցը, ցանկություն է հայտնում օրիորդաց դպրոց հիմնել կույսերի հսկողության ներքո։ Նրա վաղախա մահից հետո ամուսինն ի կատար է ածել կնոջ ցանկությունը։

1876 թվականին Ստ. Յովնանյանցն Ամենայն Յայոց Գեւորգ Դ կաթողիկոսին ուղղված նամակում նշում է, որ համգուցյալ կինը, իբրեւ բարեպաշտ քրիստոնյա, համոզված էր, որ կրթությամբ զուգընթաց մատաղ սերունդին անհրաժեշտ է դաստիարակել նաեւ կրոնական զգացումով, իսկ դրա համար «բաւարար չեն միայն կրօնի դասերն ու դասատուութիւնը, այլեւ սրան պետք է նպաստէ դպրոցի կերպարանքը, մորա ներքին կեանքը, ղեկավար մարմնի վերաբերմունքը» (Թիֆլիսի Ս. Ստեփանոս կուսանոցի անապատի պատմութիւնը, Խորէն քնն. Խոսեցան, Թիֆլիս, 1914, էջ 76)։

Բարերարը Ս. Ստեփանոս կուսանոցին է ընծայում մենաստանին կից գտնվող իր եռահարկ քարաշեն տունը, որտեղ էլ Գեւորգ Դ կաթողիկոսի՝ 1877 թվականի սեպտեմբերի 22-ի կոնդակով բացվում է Մարիամյան-Յովնանյան ուսումնարանը՝ «ընդ հովանեալ Կուսաստանի Յայոց եւ ընդ անընդմէջ հսկողութեամբ պարկեշտասուն տիրանուէր կուսանաց եւ պատսպարելոց ի

դմին» (Թիֆլիսի Ս. Ստեփանոս կուսանաց անապատի պատմութիւնը, էջ 77)։

Ստ. Յովնանյանցն ուսումնարանի պահպանման համար կուսանոցին է նվիրում նաեւ իր ընտանիքին պատկանող քարվանսարան՝ տարեկան 300 ռուբլի եկամտով։

Ս. Ստեփանոսի կուսանոցի մայրապետները գործում մասնակցել են օրիորդաց ուսումնարանի կառավարմանը։ Բարերարի կտակի համաձայն՝ կուսանոցի մայրապետը՝ իբրեւ դպրոցի հոգաբարձության անդամ, ուներ նաեւ ձայնի իրավունք։ Իսկ կուսանոցի միաբանուհիները դպրոցի սանուհիներին էին փոխանցում ձեռագործի իրենց վարպետությունը։

Աղջիկների կրթությունը երբեկից չի անտեսվել նաեւ Կ. Պոլսի Գալֆայան որբանոցում։ 1866 թվականին բացված աղջիկների որբանոցի հիմնադիրը Սրբուհի մայրապետ Գալֆայանն էր, որ լինելով անուսում, կարող էր միայն իր ձեռագործության արհեստը փոխանցել։ Սակայն, մտահոգ լինելով նաեւ աղջիկների կրթությամբ, 1876-ին Սրբուհի մայրապետը որբանոց է հրավիրում հայերենի ուսուցչի։ Նույն թվականին գրված իր կտակագրում Սրբուհի մայրապետը թվարկում է այն բոլոր առարկաները, որոնք պետք է դասավանդվեին որբանոցի սանուհիներին. հայերեն, քրիստոնեական վարդապետություն, պատմություն, թվաբանություն եւ երկրաչափություն, աշխարհագրություն, երգեցողություն, ձեռագործ, գեղագրություն եւ այլն։

Օրիորդաց բոլոր այս դպրոցները վաղուց արդեն չեն գործում։ Իբրեւ պատմության վկաներ՝ հիմնովին ավերված են նաեւ Շուշիի Կուսանաց անապատը, Թիֆլիսի Մարիամյան-Յովնանյան դպրոցի շենքը, կանգուն չէ Գալֆայան որբանոցի շենքը։ Իսկ կուսանոցների եւ մայրապետների հովանու ներքո գործող առաջին օրիորդաց դպրոցների մասին հիշեցնում են միայն Նոր Ջուղայում Կատարինյան եւ Կ. Պոլսում Գալֆայան անունները կրող համրակրթական դպրոցները։

Ս. Ներսես Շնորհալու ստեղծագործությունների մանկավարժական բնույթը

← էջ 7

Այս տեսիլքը, որ Շնորհալին տաղաչափել է ըստ Մեսրոպ Վայցճորցու երկի, ազատագրական հույսեր է ներշնչել սերունդներին» (Հ. Որսկանյան, ԵՊՀ. աշխ., էջ 28): Սակայն այս ամենն իրականացած տեսնելու համար մախ հարկավոր էր կատարել Ներսես Մեծի ամենակարեւոր պատգամը (էջ 92).

Որք ի լերինս միայնացեալ...

Արիստակեսը որպես կաթողիկոս հիշատակվում է 325 թվականին Նիկիա քաղաքում Կոստանդնուս կայսեր հրավիրած տիեզերական առաջին ժողովին մասնակցությամբ: Քրիստոնեական ուսմունքի տարածման հենց սկզբից առաջացել են աղանդներ, որոնք հերքվել են: Ս. Ներսես Շնորհալու ժամանակի մարդն զգալիորեն հեռացել էր եկեղեցուց, դեռ մախորդ դարերում տարածված աղանդները շարունակում էին գործել, ուստի դրանց հերքումն առավել արդիական էր ու կարելի էր նշանա-

կություն ունեն: Ս. Ներսես Շնորհալին անհերքելի փաստարկներով ներկայացնում է, որ աղանդները հակառակ են քրիստոնեական վարդապետությանը, ու եկեղեցին մշտապես հերքել է դրանք:

Ս. Ներսես Շնորհալին չի շրջանցում նաեւ հոգեւոր-մշակութային գործիչներին, որոնց ավանդը պակաս կարելի էր պետության կայացման գործում: Ուրվագծվում են Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Սահակ Պարթեւի կերպարները, որոնք բերել են կրթության ու գիտության լույսը եւ ազգին փրկել կործանումից (էջ 96).

Ջրանին ակօսն պատառեալ,
Չիմաստութիւնն սերմանեալ:
Մանկունս ու շեղս ժողովեալ
Նոր դպրութեամբ այնու վարժեալ...

Գովերգում է նաեւ Ոսկեդարի հայ մշակույթի գործիչներին՝ Մովսես Խորենացուն, Դավիթ Անհաղթին, Մամբրե Վերծանողին եւ նրանց ընկերներին, Մեսրոպ Մաշտոցի ու Սահակ Պարթեւի աշակերտներին եւ

նրանց գործը շարունակողներին (էջ 97).

ՅԱՅԵՆԱԳՈՐԾ ԲԱՊԱՐԵՆ ԵՐԹԵԱՅ,
ՉԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԾԱՊԻԿԱ ԱՌԵԱՅ,
ՈՐԱՅԵՆ ՄԵՂՈՒ ԹԵՈՐ ԲԱՐԺԵԱՅ՝
ՅԵԿԵՂԵՑԻՍ ՀԱՅՈՅ ԲԵՐԵԱՅ:

Ինչպես արքաներին համեմատում էր հունական դիցաբանության հերոսների հետ եւ առավել վեհ համարում, այնպես եւ մշակութային գործիչները մինչեւ անգամ հույներին են գերազանցում իրենց վարպետությամբ (էջ 97).

Այնքան շնորհօք վերին լըցեալ,
Մինչ զի յունաց գերազանցեալ:

Շարունակելի

Գրող ԳԱՆՍՏԱՆ
ԵՊՀ-ի աստվածաբանության
ֆակուլտետի ասպիրանտ,
ՀՊՄՀ-ի բանասիրական ֆակուլտետի
մագիստրոս

Րաֆֆու «Դավիթ Բեկ» պատմավեպը

Սկիզբը՝ թիվ 11

Րաֆֆին անցնում է վեպի հաջորդ՝ գեղեցիկ եւ շատ տեսանելի պատկերներից մեկի նկարագրությանը. բնության գրկում կիսախորապարակով շարված են Ֆաթալի խանի կանանց բազմաթիվ վրանները, ամեն մեկն իր վրանն ունի, իր երեխայի, իր սպասուհիների հետ եռոտանի կրակարանի առաջ նախաճաշի պատրաստության հոգսերի մեջ է: Միակը, որն ազատ մուտք ունի բոլոր վրանները, մերթնի Ահմեդն է, իսկ մուտքը նաեւ լուր է, տեղեկություն, որ վեպի հանգույցների կարգավորման գործում տեղ ունի: Ուստի՝ հարգի է նաեւ գաղտնի լուսնությունը:

Այո, սա Արեւելքն է, որն ամեն մի քայլափոխի իր նուրբ խորհուրդներն ունի: Րաֆֆին, լինելով պարսկահայ, վարպետ էր պարսիկների կյանքի ու կենցաղի գաղտնիքներին տիրապետելու արվեստում: Իսկ հարեմի նկարագրությունը նրա տարերքն է. գեղեցիկ կանայք են՝ իրենց արդուզարդերով, իրենց հմայքներով, դավերով ու խարդավանքներով, առաջինը լինելու պայքարով ու նենգությամբ: Այդ նենգությունը հիմա Ջեյմաբի կողմից՝ որպես դավադրություն, ուղղվում է Սյուրիի դեմ. Ջեյմաբի սպասուհին գիշերով աննկատ մուտք է գործում Սյուրիի վրան եւ կտրում նրա հյուսքերը, ինչը մեծ անարգանք էր: Սյուրիի նախկին ամուսնը Մարիամ էր, հայրը՝ մելիք Դավիթ Ուրացողը, Տաթևի մելիքությունն ստանալու բաղձանքով աղջկան ընծայել էր խանին, եւ դրա համար աղջիկն ատում էր հորը, բայց դա չէր խանգարում, որ նա փայլատակեր հարեմի կանանց մեջ: Խանը նրան Սյուրի է անվանում՝ կյանքից վաղաժամ հեռացած իր նախկին սիրելի կանանցից մեկի անունով:

Մելիք Դավիթին մահմեդականությունը ընդունելու համար ժողովուրդն անվանեց Ուրացող եւ կոչեց «Երկրորդ Վասակ», այսինքն՝ դավաճան: Ուներ նաեւ թուրքի անուն, եւ աղջիկն այդ թուրքի անունով արհամարհանքով նրան ասում էր Բաղը: Ուրացող մելիքի համար իր աղջիկը խանի սիրտը շահելու գործիք էր, բայց աղջիկը չէր տրվում հոր սադրանքներին եւ մերժում էր նրա հետ ամեն մի առնչություն: Եվ երբ հայրն ինչ-որ կերպ թափանցում է աղջկա վրան եւ խնդրում նրան, որ միջնորդի եւ խանից ստանա նաեւ Գեմվազի ու Բարգուշատի մելիքությունները, աղջիկը մերժում է՝ ապտակի պես երեսին տալով ողջակեզ տաթևացիների ողբերգությունը:

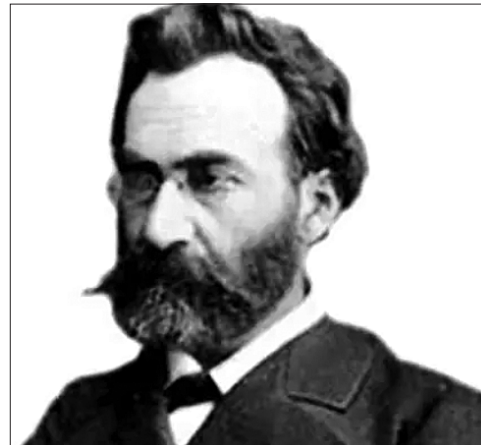
Հայրը դաժան էր հպատակների համդեպ: Հարկը չվճարելու դիմաց թալանում էր ամեն ինչ, իսկ դրանից հետո մահմեդականների համար վաճառքի համուն անգամ նրանց երեխաներին: Նա ավելի դաժան էր, քան թուրքն ու պարսիկը: Կեղեքում

էր ժողովրդին եւ բաժին հանում խանին, որպեսզի մնա իր տեղում: Ահա նրանից դժգոհ, բայց անձար ժողովուրդն այլ ելք չի գտնում, քան ցուցադրական ինքնահրկիզումը խանի վրանի մոտ. հուսահատ այդ քայլով նրանք փորձում էին խանի ուշադրությունը հրավիրել իրենց վիճակի վրա: Ինքնահրկիզվողների մեջ էին նաեւ Դավիթ Բեկի ծնողները, այդ ողջակեզից Ահմեդի ջանքերով փրկվում է միայն Դավիթը եւ ուղարկվում Վրաստան:

Մելիք Դավիթ Ուրացողը միայնակ չէր, նրա մեծն մեկն էլ կար՝ մելիք Ֆրանգյուլը, որը թեւեւ քիչ ուշացումով է մահմեդականություն ընդունում, բայց գերազանցում է չարության ու խորամանկության բոլոր հնարավոր սահմանները: Այդ երկու մելիքներն արտաքուստ էին միայն միասին, ներքուստ աչքները մեկը մյուսի ունեցվածքի վրա էր: Մելիք Ֆրանգյուլը եղել էր պարսկահպատակ մահմեդական, հասել դիրքի, հարստության, դավադիր քայլերից հետո մատնվել էր անհաջողության, վերստին դարձել էր քրիստոնյա, իսկ հիմա ժամանակն էր հանուն շահի վերստին վերադառնալու մահմեդականության: Դավանափոխությունից հետո նա մոր անուն է ստանում՝ Ալի Բեկ:

Արեւելյան միջավայրը լիարժեք դարձնելու համար Րաֆֆին ստեղծում է նաեւ իմամի ու դերվիշի կերպարներ, որոնք Ֆաթալի խանի մերձավոր շրջանակի մեջ էին եւ ըստ խանին մոտիկ լինելու աստիճանի՝ մեծ ընծաներով հարցեր էին լուծում: Իմամը վաթսուներեք ամի էր, ուներ տասներկու կին եւ դերվիշից երիտասարդացնող դեղի էր սպասում, հանուն ինչի պատրաստ էր ամենայն զոհողության: Մտադիր էր ամուսնանալ տասնչորս տարեկան մի կույսի հետ եւ դերվիշի «մաջունը» (ճարը) օրախնդիր հարց էր: Դերվիշը համոզվել է, որ իր դեղամիջոցը նրա մազերը պետք է սեւացնի եւ հարյուրավոր տարիներով երկարեցնի կյանքը: Կար նաեւ Միրզա-Ջաֆար անունով մեկ այլ դերվիշ, որ կարեկցություն է հայտնում ողջակեզ հայերի համար: Արեւելքն առատ է նաեւ սպասավորների, մանկավիճկների, խամաճիկների ներկայությամբ եւ հատկապես նրանց նուրբ լրտեսության արվեստով: Խոսքը չավարտած՝ հակառակորդն արդեն գիտեր ինչ են խոսել... Տեղեկատվական հոսքի այս միջոցը վեպի հանգույցները շաղկապող կարելի էր միջոց է, հակառակ դեպքում գործողությունների հաջորդական կապը չի պահպանվում:

Ահա հայ ընչաքաղց մելիքների ուրացումների, հայ գերիների տանջանքների, Տաթևի դժգոհ բնակչության ինքնահրկիզման այս ծանր պահին հայտնվում է Թորոս իշխանը եւ փրկագնում 125 հայ գերիներին, մի մասն էլ մահացել էր: Այս գերիների մեջ էր նաեւ Ստեփանոսը: Երկու հայ մելիքներն ամեն կերպ

փորձում են ձախողել գերիների փրկագնման գործը՝ այստեղ եւս ցույց տալով իրենց չարագործ, դավաճան դեմքը: Գերիների փրկագնման կապակցությամբ Ֆաթալի խանին միջնորդում է Սյուրին եւ հաջողում: Իսկ Թորոս իշխանն իր երկու հարյուր զինվորների ուղեկցությամբ եկել էր առատ ընծաներով ազնվացեղ մեծույզներ, ոսկե դրամներ, բարիքներով ծանրացած սինիներ, մատուցաբանների վրա՝ զենքեր, սկուտեղների վրա՝ սկախակներ, ակնազարդ անոթներ...

Վեպի երկրորդ գլուխը կարելի է վերնագրել «Դավիթ Բեկը Մցխեթում»: Սա արդեն ուրիշ աշխարհ է, ուրիշ միջավայր՝ դարձյալ շատ լավ ծանոթ գրողին: Մցխեթն է՝ այն տարիների Վրաստանի մայրաքաղաքը, որ այլ բան չէր, քան աղքատիկ մի ավան, եւ այդ երկրի ղեկավարն է, որին իրենք թագավոր են ասում, իսկ պարսիկները՝ վալի, որ այլ բան չէ, քան ավատական իշխան, մեծ իշխան:

Հիմա արդեն գրողի երեւակայությունը փայլատակում է մոր միջավայրի նկարագրությամբ եւ գլխավոր հերոսին իր պատմական կերպարի մեջ տեղադրելու հնարամտությամբ: Այդ ամենն ընթացքում՝ վիպական ժամանակի ճիշտ համակարգմամբ, իսկ հիմա արդեն նա դեմք է եւ հեղինակություն, եւ Ստեփանոսն իր հավատարիմ մարդկանցից թիկնապահ Աղասու միջոցով նրան նամակներ է ուղարկել՝ երկու մեծ ծրար, որոնց մեջ Սյունյաց աշխարհի ցավալի դրության նկարագրությունն է եւ նամակագիրների առաջարկը՝ վերադառնալ հայրենիք եւ գլխավորել ազատագրական շարժումը: Դանակը հասել էր ոսկորին, հայրենիքը խեղդամահ էր լինում, ժողովուրդը այլասերվում էր եւ օտարանում ինքն իրենից: Մեռնում էր մի ամբողջ ժողովուրդ, եւ չկար որեւէ ապավեն: Ֆաթալի խանի դաժանությունները, նրա դրածո ընչաքաղց ուրացյալ հայ մելիքների շահատակությունները ամայացնում էին երկիրը: Խաբված մի ժողովուրդ եւ հայրենասեր մի քանի ուժեր առաջնորդ էին որոնում: Նամակների հետ

ուղարկել էր նաեւ հանրագիր «...եւ հորդորում էր ժողովրդի ներկայացուցիչների ձայնը հարգել, հորդորում էր թողնել վրաց ծառայությունը եւ փութով աճապարել դեպի հայրենիք» (էջ 125): Նաեւ ավելացնում է. «Մեր ազնվական դասը փչացած է, Դավիթ, նրանց վրա մեծ հույս դնել չէ կարելի: Դարերի ընթացքում պարսից ազդեցության ներքո ազնիվ արյունը նրանց երակներում խարդախվեցավ: Այժմ ժողովրդին պետք է փրկե ժողովրդի մարդը՝ նրա միջից դուրս եկած նրա հարազատ որդին» (էջ 125):

Շարունակելի

Դավիթ ԳԱՄԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր
Արվեստի վաստակավոր գործիչ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

ՀՈՒՆԻՍ

- † Գյուտ ընխարաց Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի – հուլիսի 2
- † Սուրբ թարգմանչաց՝ մեր հայրեր Ս. Սահակ Պարթեւի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի – հուլիսի 7
- † Բարեկենդան Վարդավառի պահոց – հուլիսի 17
- † ՊԱՅՄԱՆԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի (Վարդավառ) – հուլիսի 24

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝
«Քրիստոնյա Հայաստան»
թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝
Արփիմե Չամբիկյան

Գրանցման վկայական՝ 624
խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ (010) 517 280

Էլ. փոստ՝
qristonyahayastan1@gmail.com
qristhay@etchmiadzin.am
web կայք՝
krishayas.wordpress.com
etchmiadzinlibrary.am/en/kristonya-hayastan
Ստոր. տպագր. 7.09.2022 թ.

Տպաքանակը՝ 1225